

TRÁKIJA ÉS ELLÁDA – HATÁR NÉLKÜLI VILÁG

UZUNOVA LIANA PhD-hallgató
PTE TTK FDI

Summary

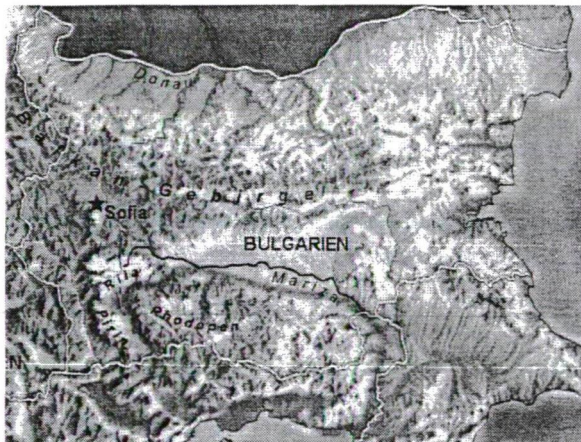
The Rhodopes are a mountain range in the Southeastern part of Europe, with over 83% of its area in southern Bulgaria and the remainder in Greece. The mountain had a big importance like a border and played substantial role for the national consolidation. The country border was fixed on this mountain by the Treaty of San Stefano of March 3, 1878, which proposed a Bulgarian state.

The geographic aspects, the complicated relief, the difficult climate and the political circumstances determine the fact that it is one of the less developed regions of Bulgaria in the infrastructure too. That's why it needs more expenses and more investments. It is important to have in providence that the sparsely populated area of the Rhodopes has been a place of ethnic and religious diversity for hundreds of years. After the change of the political system in 90's Bulgarian-Greek border was the first example of what can bring the free movement of people combined with European financing.

The lecture is trying to base on results from the work on projects to date to find new ways for opening and developing the region on the bases of bilateral and international cooperation.

A Balkán-félsziget keleti részében elhelyezkedő Bulgária déli, az országot Görögországtól elválasztó határa 493 km, és egy része Rodope-hegységen húzódik. Ez a hegység már az első és a második Bolgár Császárság idejében nagy határ-, valamint nemzetegyesítési szerepet játszott, a határt a bolgár felszabadulás (1878–1879) után tűzték ki.

Egy terület vagy állam politikai-földrajzi helyzetének lényeges eleme, hogy a földi felszíne mennyire könnyíti vagy nehezíti a kommunikációt, idézi Supant Ivan Bataklijev (1891–1973) bolgár geográfus és történész. Rodope-hegység politikai-földrajzi jelentősége, ebből a szempontból, a múltból ered, és a jövőbe nyúlik.

Forrás: ¹

Előnye, hogy nyugatról keletre fut (250 km), mint az országunk területe, valamint a Balkán-hegység (600 km), ily módon védelmet biztosítva délről, vagy a délre irányuló támadásokat könnyítve. Rodopét uralva nem volt nehéz leereszkedni az Égei-tenger felé, de a bolgárok számára ez a lehetőség történelmileg változó szerepet játszott, ezért sokkal rövidebb ideig uralták, mint a Balkán-hegységet. A rodopei határ történelmi fejlődését követve észrevehető, hogy az hol az északi oldalán, amikor a bizánciaknak kedvezett és ők a Marica-folyóhoz könnyen tudtak ereszkedni, hol a déli oldalán húzódott, és így a bolgárok könnyen elérték az Égei-tenger partjait. A mai napon a határ déli oldalon fekszik, de ez a tény már nem olyan jelentős, mert Bulgária 2007. január 1-jétől az EU egyenrangú tagja. A hegység 100 km-es szélessége is jelentősen javít a védelmi szerepén. A Rodope és Szakar közötti Marica folyó széles völgye pedig a békés időkben kedvező kapcsolatot biztosít.

Annak ellenére, hogy a hegység szélessége és a hegy fiatalságából adódó domborzata miatt nehezen átjárható, a természeti politikai határként nem egyértelműen kedvező. Hátránya, hogy rövidebb, mint az országhatár hossza, bár nyugatra a magas Pirinnel (2914 m) és Rilával (2925 m), keletre a Fekete-tenger felé haladó Szakar- és Sztrandzsa-hegységekkel folytatódik. A Marica-folyó széles völgye, támadás esetén, könnyű folyosót nyújt a behatolásnak. Így nagyon is érthető, hogy a középkorban a Rodope északi elágazásaiban kilenc erőd volt található, Edirne város pedig fontos erődítmény volt Kelet-Trákia és Konstantinápoly védelmében, valamint az 1912–1913-as balkáni háborúk idején. Rodope említett 100 km-es szélessége pedig békés időben nehezíti az átjárhatóságát és a kapcsolatokat.

A hegység szegény hágókban, nagyon fontos a magassága is. Csak sűrűn lakott hegység rendelkezik az átjárhatósága szempontjából nélkülözhetetlen településekkel, pihenésre alkalmas helyekkel, ami Rodopére nem jellemző.

Fontos tényező a lakosság összetétele. Az egynemzetiségű lakosság a két szomszéd állam egyikének érdekeit erősen szolgálja. A középkorban az Égei-tenger völgyében egy tömbben bolgár lakosság élt. Így a bizánciak többször szenvedtek vereséget, mert a bolgár hadsereg számíthatott a helyiek segítségére. Aktívabb a gazdasági kapcsolat is az Égei-tenger völgye és Rodope között. A sűrű bolgár lakosság miatt nehezebb volt a terület törökök általi elfoglalása, amiért annak nagy részét áttérítették a muzulmán vallásra, vagy törököket telepítettek ezekre a helyekre. Hasonló céllal történt a XX. század elején a görög lakosság letelepítése az Égei-tenger völgyébe és Rodope déli lejtőin.

A XX. század elején, Bataklijev professzor szerint,² a határ szó megemlítésénél az emberben az a fogalom körvonalazódik, mintha az egy pillanat lenne, amikor egy életforma véget ér, vagy olyan hely, ahol a mozgás megáll. A politikai határ fogalmához azonban szerinte hozzájön még az, hogy ott:

1. védenek vagy támadnak egy politikai egészet – népet, területet, államot,
2. vonul meg két szomszéd állam, nép közötti pontos elhatárolása,
3. békés kommunikáció folyik.

„Nehéz olyan határt találni, amely megfelel mindezen feltételnek, főleg Európában, ahol minden állam bonyolult múlttal rendelkezik, ahol a nagy háború és a párizsi békeszerződések után aláértékelődött sok érték, és ahol a politikai határ csak matematikai vonal, ezért szinte általános a meggyőződés, hogy a jó határ egy relatív fogalom. Nem hiába a híres német politikai földrajzos Karl Haushofer mondja, hogy a legjobb határ ott húzódik, ahol nincsenek emberek.”³

Bulgária területén, több helyen tapasztalható, hogy a völgyek és a szomszéd hegyek lakossága egy nemzetiségű volt, akkor is, ha az sokat vándorolt – a termékenyebb földekre,

nagyobb erődökbe, a törököktől menekülve a hegyekbe, politikai célokkal a határ menti régiókból az ország belsejébe (elnéptelenedett pld. Sztrandzsa és Szakar), gazdasági céllal a falvakból a városok felé, ugyanúgy 1989 után a városból a falvak felé. A kutatások szerint magas fokú migrációs mozgás tapasztalható egyebek között a Keleti Rodopében.

A rendszerváltás előtt több mint 50 éven keresztül Görögország és Bulgária közötti határvidéken egy 20 km-es zárt övezet húzódott. Egy mesterségesen kiépített zárrendszer védte a szocialista Bulgáriát a kapitalista világtól. Ebben az övezetben csak a Belügyminisztérium által kiadott belépő okmánnyal lehetett közlekedni. Az idegen nyelvű táblákkal is ellátott határon, az erős határőrizet miatt több halálos áldozata is volt a határátkelési kísérleteknek. A STASI⁴ levéltári adatai több mint 2000 keletnémet állampolgár bolgár-görög határátkelési kísérletét tartja számon. A zárt határvédelmi rendszernek 17 halálos áldozata volt, de valószínű, hogy a valódi szám ennél sokkal magasabb.

A földrajzi adottságok, a bonyolult domborzat, a kedvezőtlen éghajlat és a politikai körülmények miatt ez a régió Bulgáriában az egyik legkevésbé fejlett infrastrukturális szempontból. A helyzet megváltoztatásához magasabb költségekkel kellett számolni, és több befektetést vonzani. Nem elvetendő tényező, hogy ebben a régióban jelentkeznek nemzeti (főleg a muzulmán vallású lakossággal kapcsolatos) problémák, amelyeket mind a bolgár, mind a görög fél próbál tapintatosan kezelni.

1990-ben megkezdődött a határ menti akadályok lebontása. A bolgár-görög határ volt az első és eddig a legjobb példa arra, mit hozhat az emberek szabad mozgása európai finanszírozás segítségével. A határnak ezen a szakaszán 2005-ig csak Kulata–Teszaloniki határátkelőhely működött a két ország között, amikor felavatták a Goce Delcev–Drama határátkelőhelyet. Azóta tervbe helyeztek még kettőt: Rudozem–Kszanti és Kardzsali–Kototini között.

A bolgár határ menti területek infrastruktúrája⁵

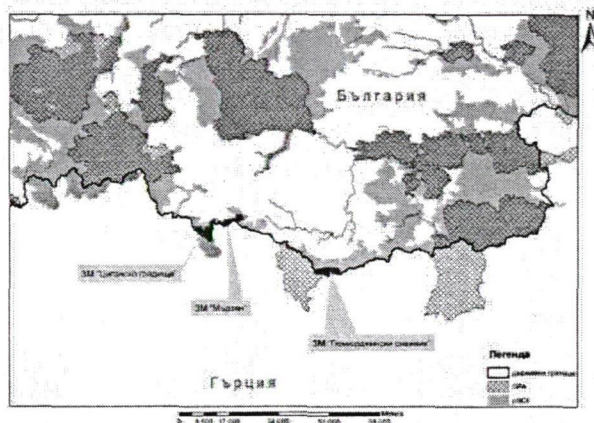
Az olcsóbb munkaerőre alapozva, számos görög cég gyártási tevékenységet indított a határ menti településekben, főleg a cipő- és konfekcióiparban. EU tagorszádként Görögország jelentős támogatást kapott az észak-görögországi régiók fejlesztésére. A PHARE határ menti együttműködési programokat már 1994-ben elindította a két ország, amit segítette a vízumrendszer könnyítése 2001-ben, és a teljes megszüntetése 2007-ben Bulgária EU-hoz való csatlakozásával. A két éven belül tervezett csatlakozásunk a Schengeni Övezet-höz várhatóan még jobban könnyíti majd a kapcsolatokat. A rodopei bolgár lakosság már

legálisan vállal munkát a szomszéd görög településekben, akár szezonálisan, akár letelepedéssel, ami újabb migrációs folyamatokat indított el. 2009. január 1-jétől Görögország már teljesen megnyitotta piacát a bolgár munkaerő számára.

Az új lehetőségek feltárásában a bolgár fél bizonyul aktívabbnak, hogy az elidegenedett határvidékből, egy együttműködő és ennek alapján teljesen egyenrangú határvidék alakuljon ki. Erre az új politikai körülmények között több lehetőség is adódik.

A szoros bolgár–görög határmegőrzésnek, a Nyugat és a Kelet politikai rendszerei közötti határnak, valamint annak is köszönhetően, hogy több régió csak a katonai hatóságok számára volt hozzáférhető, Rodopében sok erdő- és állatfajánál stabil populáció tapasztalható. Környezetvédelmi szempontból sok veszélyeztetett növény- és állatfajta ezeken a területeken talált menedéket és maradt meg.⁶

Az egykori zárrendszer maradványai turisztikai attrakcióvá váltak. Több lehetőség kínálkozik öko-, gyógy- és alternatív turizmusra közösen is a határ két oldalán.

Bolgár és görög határ menti védett területek térképe Natura 2000 szerint⁷

A 2001-ben alakult Rodope Euró régió (Bulgária–Görögország) keretszerződés alapján számos projektet valósított meg az EU PHARE Határ Menti Program társfinanszírozásával: közös két- vagy háromnyelvű útikalauzok kiadása, pl. Szmolyan–Kszanti, Zlatograd–Hriszupoli, folklór cseréltogatások, görög és bolgár nyelvtanulás internetkapcsolaton keresztül, testvérvárosi kapcsolatok alakulása.

2004 óta további projektek segítették a határ menti együttműködést: Arda folyó menti Szmilyan, Mogilica, Arda falvak fejlesztését; határ menti felső Arda turisztikai útvonalak kidolgozását, a rodopei biológiai változatosság fenntarthatóságát, a civil társadalom fejlesztését az Arda folyó menti önkormányzatok EU-hoz való csatlakozáshoz való felkészítését. A projektek lehetőséget biztosítottak turisztikai információs anyagok, térképek kiadására, természetjáró útvonalak kialakítására, turinform irodák működtetésére Szmilyan, Arda, Mogilica falvakban.⁸

A 2004-ben megvalósításnak indult a nagy Rodope Projekt, amely keretében 20 projekt már kapott 300 ezer USD támogatást az ökoturizmus, a fenntartható erdő- és mezőgazdaság, a régió biológiai változatossága fejlesztésére és megőrzésére. A projekt támogatási összege 18,201,706 USD.⁹

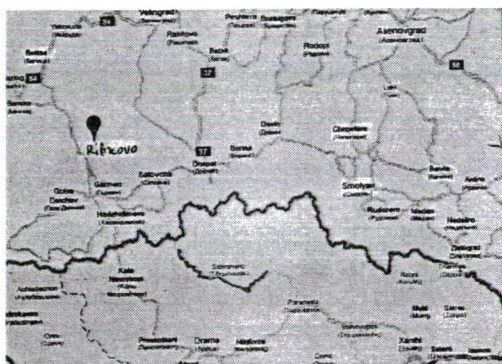
2008 februárjában Szmolyanban háromoldalú megállapodás született, amely szerint észak-görögországi kezdeményező csoportok, Banite, Laki és Csepeláre Községek Önkormányzati Egyesülése, valamint Önkormányzati Reform Alapítvány partnerség keretében

ben segíti a helyi fejlesztési stratégiák megvalósítását a Rodope határ menti övezetben a LEADER program módszerei alapján. A projektet a Görög Földművelésügyi Minisztérium is támogatja. Az együttműködés fő területei: turizmusfejlesztés, minőségbiztosítási rendszerek bevezetése a turisztikai szolgáltatásokban, humánforrás fejlesztés és kulturális és történelmi örökség fenntarthatósága, ökológiai tiszta mezőgazdasági termelés.

Csepelare város a síturizmus mellett a kiemelkedő Varázslatos Hidak természeti sziklás jelenségekkel rendelkezik. A környéken található Perszenk csúcs mellett haladó ősi római út maradványai, amely összekötötte Trákiát Égei-tengerrel Görögországban. A Banite gyógyüdülő faluból több természetjáró út indul Kis Arda folyó környékére és a hegyi csúcsok felé. Laki falu közelében található a Bacskovói kolostor, Krasztova gora kolostor komplexum és vadászturizmusnak kedvező Kormiszos Vadtenyésztő Központ.

A jó együttműködés érdekében Kavala és Komotini városok kezdeményező csoportjai közös turisztikai termékek hirdetésére a Kulturális útvonalak fejlesztése című projektet javasolták a bolgár kollégáiknak, amelybe tartozik közös hagyományok leírása, bolgár–görög fesztiválok rendezése és egyéb a határ két oldalát összefogó programok.

A Rodope nyugati határa összeköti Pirin és Rila hegységekkel, ahol csak az utóbbival létezik orográfiai kapcsolat. Megemlítésre méltó az itt megvalósuló projekt, amely Rila Nemzeti Parkhoz tartozik, de a területe átnyúlik Rodope hegység területére is. A projekt központja Belica város, amely a három hegység alján fekszik, és 1999 óta üzemelteti a Belica Táncosmedve Parkot,¹⁰ ahol menedéket kaptak az emberek szórakoztatására táncoltatott és nagyon rossz körülmények között eltartott barna medvék.¹⁰

Forrás: ¹⁰

„A harmadik évezred elején az emberiségnek olyan súlyos társadalmi, gazdasági és környezeti problémákkal kell szembenéznie, amelyre nem volt példa a történelem során. A jelenlegi helyzet legfontosabb jellemzője az, hogy a természet, a társadalom és a gazdaság egyidejűleg van olyan értelemben válságosnak minősíthető helyzetben, amely veszélyezteteti nemcsak a jelenlegi világrendet, hanem a természeti rendszereknek azt a dinamikus egyensúlyát is, amelyre a civilizáció épül. Korunk másik jellegzetességét az a lassú felismerés jelenti, hogy a problémák már nem kezelhetők az eddigi módszerekkel, azaz a hagyományos gondolkodási modell keretein belül már egyre kevésbé van hatékony megoldás.”¹¹

Épp ezért „kiindulva a fenntartható fejlődés egyik definíciójából, hogy az „az ember, a természet és a fejlődés harmonikus együttélése”, teljesen megalapozottan mondhatjuk, hogy ennek az együttélésnek egyik feltétele a partnerség minden megnyilvánulásában – területileg, szerkezetileg, funkcionálisan és intézményesen”¹²

Jegyzetek és irodalom

1. Rodope térkép http://en.wikipedia.org/wiki/File:Rhodopen_Balkan_topo_de.jpg
2. **Batakliiev, Ivan** (1932): Rodope, mint politikai határ, „Trákiiai Gyűjtemény” 1932/3 sz. (Проф. Иван Батаклиев: Родопите, като политическа граница – „Тракийски сборник”, бр.3)
3. **Batakliiev, Ivan** (1941): A bolgár földek földrajzi egysége, a Bolgár Földrajzi Egyesület Hírlevele, 1941/9. sz. (Проф. Иван Батаклиев: *“Известия на Българското географско дружество”, 1941, № 9.*)
4. http://einestages.spiegel.de/static/topicalbumgallery/657/ein_tausender_pro_todesschuss.html
5. <http://www.capital.bg/show.php?storyid=310609>
6. <http://www.capital.bg/show.php?storyid=310608>
7. www.greenbelt.biodiversity.bg/indexdetails.php?menu_id=34
8. Szmolyan Önkormányza által biztosított információk anyagok, térképek.
9. <http://sg.stroitelstvo.info/show.php?storyid=345606>
10. <http://ecotourismbelitsa.com>, <http://library.belitsa.com>, <http://semkovo-bg.com>, <http://belitsa.com>, <http://park.belitsa.com>
11. **Hajnal Klára** (2006): A fenntartható fejlődés elméleti kérdései és alkalmazása a településfejlesztésben, PhD-értekezés.
12. **Parvanov, Georgi** (2003): Rodopének egységes és céltudatos stratégiára van szüksége, Államelnöki beszéd. (Родопите се нуждаят от цялостна и целенасочена стратегия – приветствие на президента към първата сесия на комплексната научно-приложна програма “Регионално партньорство за устойчиво развитие – проблеми и перспективи”, 2003) <http://president.bol.bg/news.php?id=906&st=460>